

Villóképek Brazíliából / 13 Brazilian flashes

1

A hattyú

Turisták és helybeliek üldögélnek Salvador „holdkocsmájában”, a Cantina da Luában, brazil sört isznak, amit a tipikus hűtőedényben szolgálnak fel, caipirinhát szűrőszőlnek, amelynek olyan egyszerű a készítése, az egyéni ízt azonban a keverék adja ki. Minden caipirinha más. Van jó és rossz.

A Terreiro de Jesusra látni. A téren zajlik az élet: fehér ruhás bahiai asszonyok ülnek acarajéval és más finomságokkal megrakott pultjaik mögött, a kereskedők dobolása és berimbau-zöngéje a bár földszinti teraszának élőzenéjével keveredik. Gyerekek matricát, rágógumit árulnak vagy kéregetnek. Vevőre váró emberek cigarettát, szájba és kézbe illő pálcikán sült sajtot, cukorból és kókuszából készített édességet kínálnak.

Egy idős asszony fel-alá járkal a tér és terasz közti hátvonalon. Kosárban maga készítette tárgyakat hordoz: kézimunkát, amit büszkén, tolakodás nélkül és szeretetreméltóan mutogat a turistáknak. Az egyik ilyen tárgy egy hattyú, amelybe ő maga szerelmes. A töpörödött, sovány asszony az élő-zenekar irányába nyújtogatja hosszú nyakát, mosolyogva, vidáman, elégedetten mozog az ismerős hangokra, táncol a Cantina da Lua terasza előtt, és ragyog. Mint a hold.

2

Brazília

- Gazdag ember vagyok. Van egy házam itt a parton.
- Mit csinál?
- Semmit. Gazdag ember vagyok. Örököltem. Gazdag volt a nagyapám, az apám is.
- Jól beszél angolul.
- Az Egyesült Államokban tanultam.
- Vannak gyerekei?
- Nincsenek.
- Mit tesz az országáért?
- Mit kéne tennem az országomért? Itt élek.
- Van pénze. Tehetne valamit.
- Maga semmit nem értett meg Brazíliából. Brazília nem ország. Brazília egy földrész.

3

Néma könnyek

Hajnali három. Szombat. A Feira de São Cristóvão, a Brazília észak-keleti részéről érkező egyszerű bevándorlók Rio de Janeiro-i piacán párok százai ringatóznak a *forró* hangjaira és ritmusaira. A legjobb táncosokat tapsözönnel és éljenzéssel jutalmazták. Az élet ver-

senyt tombol az életkedvvel. A táncrendezvény moderátora kihirdeti: „Ne vegyetek semmit gyerekektől! Az anyák megkapják az engedélyt, aztán a gyerekeket indítják útnak. Ennek a rendszernek csak úgy vethetünk véget, ha bojkottáljuk!”

Taps. Itt is, ott is rendelnek még egy sört.

Az ötéves fekete fiúcska körbemege az éttermen, holdkórosan jár az asztalok és székek között. Egy dobozban rágógumi, még legalább húsz csomag.

Az egyik asztalnál megáll, kitarthatóan, élettelenül, rezzenéstelenül. Csak a keze üríti ki, egy nyomasztó automatizmustól vezérelve, újra meg újra a dobozt, mutatja az eladó portékát. Nem beszél, nem mozog. Az asztal körül ülők nézik, aztán, mert kínos, a táncoló emberek felé fordítják a tekintetüket.

A fiúcska nem moccan. Túl kimerült, túl fáradt. Tágra nyílt szeme sarkából könnycseppek csordulnak, némán, szinte észrevétlenül, halkán végigfolynak orcáin. Nem törli le, észre sem veszi őket. Üresen, szenvtelenül néz a semmibe. Arca egyetlen izma sem rezdül, csak egy könnycsepp torpan meg – majd az asztalra hull.

Legszívesebben az összes rágógumit megvennék tőle. Legszívesebben azt szeretnék, hogy ez a fiúcska ne álljon az asztalnál. A feszültség elviselhetetlenné válik, a beszélgetés félbeszakad, már nem nézik a táncoló párokat, hanem merednek rájuk. Nem akarják látni a könnyeket. Tehetetlenség mind a két oldalon. Változás. Néma üvöltések. *Forró*. Kétségbeesés. Életöröm.

Az egyik férfi hirtelen gyors, spontán mozdulattal egy bankjegyet ránt elő, és odatartja a gyereknek. A gyerek elveszi, és egy csomag rágógumit ad a férfinak. Némák. Mind a ketten.

4

Rio de Janeiro

A portugálok nem tudták megakadályozni, hogy Humboldt idejőjjön és híres szavaiba foglalja ámulatát. Stefan Zweig nem csak Rióba szeretett bele, hanem mindjárt az egész országba is.

A cariocák átengedik a turistáknak a Copacabanát, és szeretik cukorsüvegüket meg a város órét, az oltalmazó Cristo Rendentort, aki mindenkit szívesen lát.

Sóhajts egy jó nagyot, ha a szépség már fáj. Ha a szépség nem megfogható, nem leírható, ha már annyiszor kísérelték meg leírni.

5

Niterói

Őt, Rio de Janeiro mostohahúgát, senki nem ismeri. Rio de Janeiro lakói, a cariocák úgy vélekednek, hogy ebben a városban az ő városukra nyíló kilátás a legszebb. És valóban: a cariocáknak nincs ilyen csodálatos kilátásuk a saját városukra.

Margot Wieser Csendes lázadás, Nők a rendszerváltásról című könyvét júniusi számunkban mutattuk be és közöltünk belőle részletet.

6

Erőszak

A kortárs művészet múzeumához a part menti úton lehet eljutni, amely egy fal és a tenger között halad, a járművek két, sőt három sávban, nagy sebességgel süvítenek itt. A járda kihalt.

Egy férfi jókora léptekkel, célirányosan siet az úttest mentén. Hátizsák a hátán, kezében ellenzős sapka, a cipője árulkodó. Sietségében van valami nyugtalanító, valami idegesség, amit igyekszik elrejtetni, bizonytalanság, amely már messziről látható.

Látni rajta, hogy turista, zsebében ott a kamera, övében a pénz – kiváló alany egy sima rablótámadáshoz, elúznak az autók, zaj, csöndes, izgatott félelem.

Hirtelen.–

Az olasz férfi átvág az úttesten, fellép az alacsony, keskeny betonfalra, amely elválasztja a sávokat, és azon tipogva igyekszik megőrizni az egyensúlyát.

A nő, aki mögötte lépked, csodálkozik. Ez meg hová megy?

Egy fekete férfi jön szembe vele, egy brazíliai, elmegy mellette, fiktív-lehetséges fegyvere láthatatlan marad.

A nő körülnéz: a turista – újra a járdán – mögötte halad, és megkönnyebbülten, látszólag céltudatosan folytatja útját.

7

Favela – építkezés az örökkévalóságig

Valahol véget ér egy út, egy keskeny ösvény, amelyet csak az talál meg, aki ismeri, meredeken visz tovább a házak között, a legszegényebbekhez, az újonnan érkezettekhez. Férfiak betonnal, homokkal, cementtel, téglával teli zsákokat cipelnek fel a hegyre, mélyen meggörnyedve a nehéz teher alatt.

Kis boltok olcsó árut kínálnak a mindennapi megélhetéshez.

A család harminc év alatt a negyedik emeletig jutott, most építik az ötödiket, megszaporoztak.

Az ajtókat nem zárják. Az összezsúfoltságban mindenki ismer mindenkit. Minden ablak egy-egy család.

A kék víztartályok némi javulásról tanúskodnak, a többi éven át befizetett villanyszámlák bemutatása legalizálja a tulajdont, és kieszközli a nyilvántartásba vételt.

A szegények legszegényebbjei a legmeredekebb dűlőkön laknak. Ott nem látni kék víztartályokat, ott eső és kőlavina fenyeget, mely viharok után halottakkal tölti meg az újságok címdalait.

Eligia több mint 25 éve alapította az iskolát. Hamarosan honlapja is lesz, és hírül fogja adni a világnak, hogyan kell nevelni és helyesen táplálni a gyerekeket. A fokhagyma, hagyma és ananász csodálatos hatásáról szeretné értesíteni az európaiakat.

Az iskola kis előudvarából nem sejthetni, milyen sok gyerek van itt egytől a tizenhat évesig. Lépten-nyomon egy-egy újabb szoba tárul fel, ahol gyerekek játszanak, tanulnak, matracokon egymás mellé fektetve sziesztáznak. Tornateremként egy sűrű dróthálóval védett terasz szolgál. A tanár dobbal diktálja a ritmust.

Egy kis téren ingyen mérik a vérnyomást, az eredményt névvel és dátummal bejegyzik egy nagy könyvbe. A szegényes kis klinikán kisgyermekes anyák várnak kezelésre és oltásra.

A dörrenés a kábítószer kereskedőket figyelmezteti a rendőrségre. Ők őrködnek az emberek fölött, az emberek pedig védik őket – ez az alku lehetővé teszi az együttélést és csökkenti a favelán belüli erőszakot. Egy törvény, amely sehol nincs leírva, amely kölcsönös védelmet szavatol, és amelyet mindenki ismer.

A gyerekeket tisztességre nevelik. Sok nő a középréteg háztartásaiban dolgozik fillérekért. Az erőszakot kívülre, a városba helyezik át.

Újabb dörrenés hallatszik.

8

Ebben az országban nehéz...

Barátságatlan emberekkel találkozni Kitérni a nevetés és a zene elől lehetetlen!

Nem észrevenni a szegénységet A kéregető gyerekeket És az erőszaktól való félelmet a városokban

Panaszkodni és siránkozni Kikerülni az életörömet A fesztelenséget és vendégszeretetet

Fajgyűlöletet szítani Kultúrákat szétválasztani Nem portugálul beszélni

Egyedül lenni

9

Brazil óra

Holnap ötkor azt jelenti: hatkor, nyolckor, talán soha. Három óra múlva lehet tíz órával később is.

A rögtön soha nem mindjárt.

Rögtönzőkedv.

És biztosan talán.

Pontatlanság nem létezik.

Ilyen egyszerű ez.

10

Olcsó boldogság

Ha másról nem, a csuklójukon hordott színes szalagról, a fithináról felismerni őket: turisták Salvadorban.

„Lembrança do Senhor do Bonfim da Bahia”, olvasni rajta. A három csomó mindegyike egy-egy kívánságot jelképez, amely akkor teljesül, ha a szalag elkopik, és egyszer csak magától lehull.

Ajándék – mondja az asszony a turistának, és csuklójára köti a szalagot, egy, kettő, három, a csomó szoros, a kívánságok még meg sem fogalmazódtak. – Köszönöm szépen – mondja a turista. – Egy real – mondja az asszony.

11

Candomblé

Fehérruhás nők és férfiak körben táncolnak, meghajolnak, megérintik a homokos talajt, keresztet vetnek.

Dobok és fémhangok adják a ritmust.

Körbe-körbe, egyetlen tánc lépés, kettőt jobbra, kettőt balra.

A nők fehér kendőt kötöttek a fejükre.
 Körbe-körbe, egyetlen tánclépés, kettőt jobbra, kettőt balra.
 Érthetetlen szavak ismétlődnek.
 Dobok és fémhangok adják a ritmust.
 Körbe-körbe, egyetlen tánclépés, kettőt jobbra, kettőt balra.
 Némelyik test rángatózni kezd, segítők kezek tartják, megszabadultak felsőruházatuktól, kendőt kötöttek maguk köré. Révületben táncolnak, meghatározhatatlan hangokat adnak ki, üvöltenek, nyögnek, táncolnak, meghajolnak. A halottak hangjai.
 A csoport a kívülálló számára váratlanul feloszlik. Az emberek beözönlének a templomba, alig találnak helyet, padokra ülnek, állnak körben. Balra a nők, jobbra a férfiak, elől egy feldíszített asztal, lakályos, mint egy oltár. Ott ül „a szentek anyja”, a candomblé kultuszhelyén, Terreiróban az elsőszámú nő, lábánál gyerekek, fehér ruhában, mint ő maga.
 Csönd van, a feszültség nő.
 Zene szólal meg.
 Dobok és fémhangok adják a ritmust.
 Táncoló emberek menete vonul be a templomba.
 Omolú orixá ünnepe ez.
 Bevonul Omolú isten, a holtak vezére, a föld gyomrának istene, egészség és betegség ura. Szent Lázár az ő katolikus álcája.
 Dobok és fémhangok adják a ritmust.
 Omolú és kísérői táncolnak, extázisban járnak.
 Omolú rázkódik, reszket, üvölt, remeg, előrehajol, majd hátra, rázza egy láthatatlan kéz, arcát szalma borítja, szalmából a ruhája, szalmából ő maga, Omolú. Az emberek, ujjhegyüket felfelé szegezve, tenyerüket mutatják neki, hajladoznak egyre és egyre, Omolú remeg, kísérete tombolva táncol a szentek anyja felé, aztán vissza, aztán megint előre a szűk helyen, a hívők gyűrűjében. Dobok és fémhangok adják a ritmust.

12

Rabszolgák

Az úr munkát és bért ígért neki, hát vele ment. Több napi járóföldre a családjától. Kapott sok munkát, egy ágyat és ételt, de pénzt nem. Amivel kezdetne valamihez, amiből jövőt építhetne, amit haza küldhetne. Gürcöl nap mint nap, eszik nap mint nap, alszik nap mint nap.
 Nem verik.
 1888-ban eltörölték a rabszolgaságot.

13

Quissamã télen

Cukornád és a megsárgult csillogás melankóliája. Eső és pálmafák, olyan magasak, hogy hajlongva belevesznek az égbe. Olyan magányosak odafenn.
 A São Miguel fazenda melegen, komoran és tatarozásra éretten, földszintes nyújtózkodik számtalan hálószobájával, hálószobányi fürdőszobáival, konyháival, kamráival, mosókonyhájával, nappalijával és szalonjával, amelynek közepén vasárnapi megterítik a nagyszalt a kopott csengővel szólított cselédek. A gyerekek hancúroznak a folyosón. Ha kilépünk rajta, a messzeségbe hívogató és a házig vezető tekintélyes fasorra látunk. Egykor cukornád, ma Petrobras.
 Gazdagság, hatalom, harc a befolyásért.
 Megfakult csillogás. Családi idill Dél-Amerikában.
 Szárnyat ad a képzeletnek, múlttal, boldog és tragikus történetekkel népesíti be a helyiségeket, számtalan rokonnal és ismerőssel, első-, másod-, harmad-, negyed-, ötödfokú unokahúgokkal és -fivérekkal, a fazenda kápolnájában tartott menyegzőkkel és keresztelőkkel, az anyák és sógorasszonyok, fivérek és féltestvérek, ősök és elhunytak nagynénjeinek nagynénjeivel.
 Átok és visszatérés, kacagás és kétségbeesés, szeretet és gyűlölet, múlt és jelen.
 És jövő.

Adamik Lajos fordítása

A szerző felvétele